

מפקד בית הילדים

איך ניצל קיבוץ טירת צבי ממתקפת צבא ההצלה של קאוקג'י בחודשים שקדמו להכרזת המדינה? ומי פיקד על ילדי הגן? | תמר הירדני

שבזכותה נודע לכוחותינו שבכוונת האויב לתקוף באותו לילה את הקיבוץ במטרה לכבוש בעקבותיו את האזור כולו. בזכות יירוט השיחה היו כולם ערים לגמרי ומבוצרים בעמדותיהם סביב הקיבוץ, כולל גיבוי של יחידת חי"ש ויחידת הגנה שהמתינו להונקה מרחוק.

הי אמא עורי

מה שהתפספס לגמרי בִּעֵרָךְ בויקיפדיה הוא מה שקרה בבית הילדים. "פגז אחד פגע בתקרה של בית הילדים", כך נכתב שם, "ובמזל לא נפגע שום ילד". הסיפור היה דרמטי בהרבה, כפי שנרשם לימים על ידי היומנאי של הקיבוץ: בתוך קלחת ההיערכות לקראת ההתקפה, כאשר המגנים התמקמו בעמדות, מנקות הנשק התחפרו בשוחות ושאר חברי המשק זחלו מתחת למיטות, שכחו לעשות דבר אחד חשוב למדי והוא לשלוח מטפלת שתשגיח על בית הילדים. בשעה ארבע לפנות בוקר, עם תחילת ההפגזה הכבדה והרעמים המתגלגלים, התעוררו כעשרים ילדים ופעוטות בבהלה וזינקו ממיטותיהם, מבלי לדעת מה קורה ומה עליהם לעשות.

על הבכי והזרחות הצליח להשתלט ילד בן שש בשם מיכה. הוא ירש כנראה את הסמכותיות מאביו, משה 'אלן' חורין, שהיה קצין הביטחון של הקיבוץ ולימים גם המג"ד הדתי הראשון בצה"ל.

'נחשון' ו'עובדה' – ולצדם מבצעים מוכרים פחות אך בעלי שמות מקוריים ביותר כמו 'מטאטא', 'מבצע אבק' ו'מוות לפולש'. על כל המבצעים האלה תוכלו לקרוא בהרחבה בויקיפדיה העברית, ואם אתם כבר שם כדאי שתציצו גם בערך התש"ח הנקרא 'קרב טירת צבי'.

עיון בערך הכתוב היטב ילמד אתכם כי מדובר בקרב קצר למדי, בן פחות מחמש שעות, שבסיומו היו רק הרוג אחד ופצוע אחד לכוחותינו, למרות שבקיבוץ כולו לא היה ולו מקלט אחד לרפואה. הקרב אמנם זכה לערך בויקיפדיה, אבל לא זכה להיקרא 'מבצע', וזה לדעתנו עוול של ממש, שכן מדובר בקרב מופת שכלל עבודת מודיעין משובחת בשילוב עוז רוח ונסים גלויים. למעשה, ובלי ליפול לדרמטיות מוגזמת, נוכל לומר בביטחון שאילו כל אלה אין לדעת כיצד היה מוכרע עתידו של עמק בית שאן, ואולי גם של הארץ כולה במלחמת העצמאות. הערך בויקיפדיה מתאר נאמנה את הגשם השוטף שפקד את עמק בית שאן ועשה שמות בכלי הנשק המעטים שהיו בידי הקיבוצניקים באותו לילה אפל, ואת יחסי הכוחות הבלתי אפשריים – מאות לוחמים מאומנים היטב מצבא ההצלה הערבי של קאוקג'י מול שמונים רובאים חברי טירת צבי. הוא גם מתאר כיצד יורטה שיחת טלפון סודית אור לו' באדר תש"ח, 16 בפברואר 1948,

קיבוץ טירת צבי

מתחמי זיכרון והנצחה לאירועי תש"ח

דגם של 'הטירה' בשנים הראשונות, מגדל המים המשוחזר, העמדה הצפונית ומוזאון לתולדות טירת צבי

כ

אשר יקום יום אחד החוג לבלשנות חברתית-פסיכולוגית-צבאית-ישראלית, אולי יחקרו

סוף סוף את הסיבות העלומות שבגינן הכתיר צה"ל במלחמת השחרור כמעט כל פעולה – מתמרון אוגדתי ועד קרב יריות קל – בכינוי המפוצץ 'מבצע'. התוצאה היא שתחת מטריית תש"ח התקבצו להם לא פחות מחמישים מבצעים ידועים – ובהם 'יבוס',

הקיבוץ עמד במתקפה מול
מאות לוחמים. טירת צבי היום
צילום: אסף צ.

הטירה שסביבה נבנה הקיבוץ
נהרסה בינתיים. טירת צבי
בסוף שנות השלושים של
המאה העשרים
צילום: זולטן קלוגר

לאה יורב המשיכה לזחול אל בית הילדים, ואת פניה קידם לפתע פגז גדול שנפל בשריקה על גג הבניין, ריסק את הרעפים וצנח הישר פנימה

"אתם יודעים מה", פנה [מיכה] אל
הילדים, "בואו נזעיק עזרה! נבכה
כולנו, אז אולי ישמעו אותנו ומישהו
יבוא". יותר מזה לא היה נחוץ והם
פתחו בבכי מר, יודעים שמותר
לבכות, צריך לבכות וכמה שיותר חזק
(נחמק'ה מורן, "תושיה", 'סיפורי
מקום', באדיבות ארכיון טירת צבי).

ההימור של מיכה התברר כנכון. חברת
הקיבוץ לאה יורב, ששהתה בבית
התינוקות הסמוך ליד מיטת בנה,
שמעה את קולות הילדים הקוראים
לעזרה. בהחלטה של רגע היא ניגשה אל

הוא הפציר בילדים לא לרוץ החוצה
אל הגשם ואל הפגזים, ואף שכנע
אותם להתחבא מתחת למיטות, וכך
הציל אותם מפגיעה בעקבות ההדף
שריסק את הדלתות ואת החלונות.
בנקוף הדקות, כאשר אף מבוגר לא
הופיע בפתח, תהו הילדים האם שכחו
מהם לגמרי או שמא כל ההורים נהרגו.
ההיסטריה הייתה רבה, ומיכה הציע
לשדרג את האסטרטגיה ולא לחסוך
במשאבים בכל הנוגע לרעש שהם
יכולים להפיק יחד, כפי שמתואר
בחוברת הסיפורים העוסקת במורשת
קרוב שחולקה לימים לילדי הקיבוץ:

הדלת והתעלמה לגמרי מצעקותיה של המטפלת בבית התינוקות ומתחננויה כי תחזור מיד אל מתחת למיטה.

התיאור המופיע אצל היומנאי כולל זחילה אמיצה של יורב בתוך שלוליות בוץ ורסיסי פגזים, כשהיא מוצאת פה ושם מחסה תחת עץ ומאחורי בית. בדרכה היא עוד הספיקה לשמוע את קול הנפץ מחריש האוזניים של הפגז שנפל והתפוצץ בפגיעה ישירה על עמדת האיתות הגבוהה של הקיבוץ, והרג את חבר המשק שעמד בה.

יורב המשיכה לזחול אל בית הילדים, ואת פניה קידם לפתע פגז גדול שנפל בשריקה על גג הבניין, ריסק את הרעפים וצנח הישר פנימה. פיה נפער בזוועה והיא דימתה לרגע שהפגז נפל עליה ולא על הילדים, אך שנייה חלפה ועוד אחת, ובית הילדים עמד כפי שהיה. יורב זינקה ממקומה והחלה לרוץ, מבלי לשים לב לנחשולי המים ולרסיסי הפגזים שסביבה, ופרצה מתנשפת אל תוך בית הילדים. שם היא מצאה את עצמה מול פגז שלם שעמד תקוע עד חצי חרטומו בתקרה וסירב להתפוצץ. מתחת למיטות הציצו בה עשרים זוגות עיניים קטנות ומבוהלות, שהביטו אף הן בתדהמה באורח החדש שצנח לפתע מן התקרה.

על הנסים

יום ו' באדר מצוין עד היום בקיבוץ טירת צבי בתפילת הודיה על הנס שקרה למשק בכלל ולילדים בפרט. ההתקפה הכבדה שכללה מאות פורעים ערבים ולמעלה מ-300 פגזים החריבה כמעט את כל המשק, אך הותירה אחריה הרוג אחד בלבד – חבר הקיבוץ נפתלי פרידלנדר שעמד בעמדת האיתות וקרא לעזרה. איך ייתכן הדבר? על כך תקראו בערך בוויקיפדיה. שם גם תתרשמו מהפדיחה של קאוק'ג' – שלא השתתף בעצמו בקרב ולכן היה בטוח בניצחונו, עד כי בעיתון היומי בערבית 'אל אהרם'

ארזתם לבד?

◀ קיבוץ טירת צבי נולד בקיץ תרצ"ז (1937) כאחד מיישובי חומה ומגדל על ידי חברי בח"ד - ברית חלוצים דתיים. שמו הורכב בשידוך מוצלח בין 'הטירה' - מבנה דו קומתי מלבני בוץ שהיה מרכז של חווה חקלאית שעמדה במקום קודם לכן - לבין הרב צבי קלישר, ממבשרי הציונות.

◀ ב-21 ביוני 1942 שבר הקיבוץ שיא מפוקפק ביותר כאשר מד הטמפרטורה ההמום קפץ לגובה של 54 מעלות צלזיוס, מה שהפך את טירת צבי למקום החם ביותר במזרח התיכון ואולי אף באסיה כולה.

◀ קרב טירת צבי בתש"ח, שהסתיים בשעה 8:00 בבוקר בניצחון סוחף של הקיבוצניקים, הסתיים באמת רק בשעה 11:30, שכן עד אז סירבו הערבים להתפנות מהמקום עקב הבושה הגדולה על הפסדם במערכה. הם נעטרו לבסוף ללכת רק כאשר הבריטים שהגיעו למקום הסכימו בג'נטלמניות לפתוח עליהם באש כדי לספק להם תירוץ לנסיגה.

◀ בית הילדים שעשה היסטוריה עומד עד היום על תלו ומשמש כמתנ"ס לילדי חטיבת הביניים. תוכלו לבקר בו, אך לצערכם לא תראו את גג הרעפים המנופץ, שכן הוא הוחלף אחרי המלחמה לגג בטון. עם זאת, תוכלו לשמוע על האירועים מפיו של ראובן אור העובד בארכיון הקיבוץ השוכן במבנה הסמוך. ראובן נכח כילד בכל מה שסופר כאן. דברו אתו: 04-6078105.

המטפלת לאה יורב עם ילדי הקיבוץ, 1948

מודיעין שלום

איפה לאכול

◀ בחצר של אלה

משק 7, שדה תרומות
כשר, בשרי, 052-6732939

◀ רוזליה

שטורמן 1, בית שאן
כשר, חלבי, 04-6453366

◀ קפה בשדה

מתחם בירתור, שדה אליהו
כשר, חלבי, 04-6096986

עוד באזור

◀ גן לאומי בית שאן

אתר ארכאולוגי
מצג אורקולי בערבי החורף
כניסה בתשלום, 04-6587189

◀ ביוֹתור

מרכז הדברה ביולוגית וחקלאות
אורגנית בשדה אליהו
כניסה בתשלום בתיאום מראש,
04-6096986

◀ מקור החסידה

מרכז צפרות בכפר רופין
כניסה בתשלום, 073-7676827

◀ גן גורו וגן גויורה

גן חיות אוסטרלי ומבוך דינוזאורים
בניר דוד
כניסה בתשלום, 04-6488060

ידיעה מודיעינית אפשרה
למגנים להתארגן והצילה את
הקייבוץ. ההכנות להתגוננות
בטירת צבי

פיקיוויקי ואוצר תמונות הפלמ"ח

מפקד בן שש הורה לילדים
כיצד להתגונן מפני הפצצה.
איורו של נפתלי ורטהיים
לספר הילדים 'סיפורי מקום'
באדיבות ארכיון טירת צבי

החברה האמיצה לאה יורב המשיכה
להתגורר בטירת צבי עד לפטירתה
בשיבה טובה בכ"ו בשבט תשס"ו
(2006). מיכה חורין, הילד שהציל את
חבריו ברגעי החרדה הקשים ההם,
מתגורר עד היום בקייבוץ והוא שמח
תמיד לספר מה ואיך היה. ם

שראה אור למחרת הוא פרסם כי טירת
צבי הושמדה ו-300 יהודים נפלו בקרב.
בפועל הוא איבד קרוב לשישים לוחמים
ואת כל הנשק והתחמושת שהותירו
אחריהם הבורחים. הייתה זו מכה כה
קשה לצבא ההצלה עד כי קאוק'ג'
נמנע מליוזם התקפות נוספות במשך
חודשיים תמימים. תוצאות הקרב
המדהימות העלו את המורל ביישוב ואף
הביאו לכך שאנטיית מעפילים נקראה
בשם 'טירת צבי'.

תמר הירדני
מורת דרך מוסמכת, מדריכה ביד
יצחק בן צבי, חוקרת ירושלים
וסופרת ילדים

